لۆبیی کورد

هاوڕێ باخەوان
لاهای - هۆڵندا

لۆبی Lobby- بەگشتی، بریتییە لەرۆڵەکانی نەتەوەیەك یان رەگەزێك کە لەدەرەوەی وڵاتەکەیاندا دەژین و هەموویان پێکەوە خاوەنی بەرژەوەندییەکی هاوبەشن و هەردەم لەخزمەتی خۆیان و وڵاتەکەیاندان.

مێژووی کورد لەدەرەوەی وڵاتەکەی هێندە کۆن نییە، ئەگەر بەراورد بکرێت بەمیللەتانی دیکە، مرۆڤی کورد، هەردەم پەیوەست بووە بەخاکەکەی خۆیەوە. روویداوە کە پیرەمرۆڤێکی ٧٠ ساڵە یاخود پیرتری کورد لەگوندەکەی خۆیدا نەچووەتە دەرەوە و خەڵکی گوندو مزگەوت و رەزو باخەکەی تاکە جیهانی ئەو بوون، تاوەکو ژیانی کۆتایی پێهاتووە. خۆ ئەگەر زۆر گەڕابێت، ئەوا چەند ساڵ جارێك گەشتێکی بۆ شار کردووە، یاخود لەزەماوەندی کەسێکی نزیکیدا چووە بۆ گوندێکی تر و پاشان گەڕاوەتەوەو هەمان ژیانی کولەمەرگیی لەجیهانە بچووکەکەی خۆیدا دەست پێکردووەتەوە ئەمەش زیاتر پەیوەندیی بەژێریێتیی Mentality- کوردەوە هەیە، کە هەمیشە بە بەشێکی کەم سازاوەو گوێی بە پێشکەوتن و زانینی جیهانی دەرەوە نەداوە.

کورد نەتەوەیەکە ئارەزووی فراوانخوازیی نەبووە، تاوەکو بەهۆیەوە بەدەرەوەی وڵاتەکەیدا پرش و بڵاوببێتەوە. دیارە ویستی فراوانخوازی، جەنگەکانی سەلاحەدینی ئەییوبی ناگرێتەوە لەسەدەی دوازدەهەمدا لەدژی خاچپەرستەکان و هەروەها ئەو جەنگانەش ناگرێتەوە کە کورد بەزۆری تورک و

فارس و عارەب و رووس و تێوەی گلاوە. چونکە زۆربەی ئەو جەنگانە بەویستی کورد خۆی نەبووە لەبەرژەوەندیی نەتەوەییانەی نەبووە، بەڵکو لەبەرژەوەندیی ئاینیی بێگانەو نەتەوە سەردەستەکانی کورد بووە.
بەڵام دەکرێت ئەو جەنگانە بەچوونە دەرەوەی هێندێك لەتاکەکانی کورد دابنرێت بۆ دەرەوەی وڵاتەکەی. کە گرنگترینیان جەنگەکانی سەلاحەدینی ئەییوبییەو بەهۆیەوە ژمارەیەکی زۆری کورد پەریوەی وڵاتی شام و میسر بوون، ئەم کوردانە نەیانتوانی لەو وڵاتانەدا لۆبییەك دروست بکەن و هەر زوو لەبۆتەی کلتووری ئەو وڵاتانەدا تواونەوەو زمان و داب و نەریتی خۆیانیان ونکردو ئێستا هێندێکیان بەهۆی نازناوەکانیانەوە نەبێت کە دەزانن رەچەڵەکیان کوردە، هیچ پەیوەندییەکیان بەکوردستان و کوردەوە نەماوە. جگە لەکەمینەیەکی هەر زۆر کەمیان، هیچ چاکەیەکی ئەوتۆیان بۆ خاك و نەتەوەکەیان نەبووە. لەو کەمینەیە جار جارە چەند نێوێکی وەکو (محەمەد عەلی عەونی)و (عەلی سیدۆ گۆرانی)و هەندێکی تر دەبیستین، بەڵام ئەوانی تریان هەموو لەژێر باری سەختی ژیان و کاروباری رۆژانەیاندا هەموو شتێکی تریان بیرکردووە، ئەوانەشی کە کەسێکی نێودارو خاوەن دەسەڵاتی لێ دروست بووە، هەردەم لەخزمەتی مێژوو و کلتووری بێگانەدا بوون. کە (محەمەد عەلی پاشا)ی میسرو (ئەحمەد شەوقی)و (عەبباس مەحموود عەققاد) باشترین نموونەی ئەمانەن. کە بەرێکەوت یان لەسەرە مەرگدا نەبێت، بیریان نەکەوتووەتەوە کە ئەمانە کوردن و خەڵکی ئەم وڵاتانە نین و دیارە بەبیریشیاندا نەهاتووە کە هەوڵ و کۆششی ئەوان دەبووایە لەخزمەتی کوردستان و کورددا بووایە؟!.

لەجەنگەکانی تری نێوان رووس و تورك و فارس و تورك و هیی تردا، ژمارەیەکی زۆری کوردی تێوەگلاوەو بەهۆیەوە چوونەتە دەرەوەی کوردستان، بەڵام ئەمانە نەیانتوانیوە لەو نێوچانەدا بمێننەوە، دیارە یان کوژراون، یا لەبرسا مردوون، یا خود بەبرینداریی و نەخۆشیی و پاش وەستانی ئەو جەنگانە بەناچاری گەڕاونەتەوە کوردستان. بەتایبەتی لە (سەفەر بەرلك)دا ئەو کوردانەی کە بەشداربوون تیایدا، بەشێکی کەمیان نەبێت هیچیان نەگەڕاونەتەوە.

ڕاگواستنی کورد لەلایەن داگیرکەرانەوە، ئەگەرچی بەتۆیزی بووە، بەڵام هۆیەکی ترە بۆ چوونە دەرەوەی کورد لەخاکەکەیدا. کە بەگشتی بەسێ هەنگامدا تێپەڕیوون:

یەکەم: سەردەمی کۆن، کە ئاشوورییەکان ژمارەیەکی زۆری خەڵکی کوردستانیان لە ٧٥٠ی پێش زاییندا بۆ وڵاتی شام دوورخستووەتەوە[١].

دووەم: لەسەردەمی نادرشادا، لەساڵی ١٧٣٦ تا ١٧٤٧، ژمارەیەکی زۆری کورد، بۆ خۆراسان

١-بڕوانە لاپەرە ٢٢٨ محەمەد مەردۆخی کوردستانی مێژووی کوردو کوردستان وەرگێڕانی عەبدولکەریم محەمەد سەعید چاپخانەی ئەسعەد بەغداد .١٩٩١

دوورخراونەتەوەو تا ئێستاش هەر لەوێ ماون و ئەم کوردانە زۆربەیان داب و نەریتی خۆیانیان پاراستووەو تائێستاش بەزمانی شیرینی کوردی دەئاخاون [١].

سێیەم:راگواستنی کورد لەسەدەی بیستەمدا، کە ئەمەشیان لەچەند شوێنێکی جیاوازی کوردستان و بەهۆی چەند داگیرکەرێکی جووداوە پیادە کراوە، کە زۆر بەکورتی و بەگشتی چەند هەنگامێکی هەیە:

* لەوانە راگواستنی نزیکەی ملیۆنێکی کورد لەسەردەمی تورکە کەمالییەکاندا لەباکووری کوردستانەوە بۆ ناوچەکانی ناوەوەی تورکیا.

* دروستکردنی پشتێنەی ئاساییش لەخۆرئاوای کوردستان لەلایەن داگیرکەری سوورییەوەو راگواستنی بەشێکی زۆری کورد لەناوچە کوردییەکان و نیشتەجێکردنی عارەب تێیاندا.

* راگواستنی خەڵکێکی زۆری کورد لەپاش هەرەسی شۆڕشی ئەیلوولەوە بۆ باشووری ئێراق لەلایەن داگیرکەری ئێراقییەوە. هەروەها راگواستنی فەیلییەکان بۆ ئێران.

* بەهۆی رووداوەکانی هەڵوەشاندنەوەی یەکێتیی شۆرەوییەوە، زۆربەی کوردەکانی کوردستانی سوور لەناوچەکانی خۆیان هەڵهاتن و ئێستا زۆربەیان لەشوێنە جیاجیاکانی کۆمارەکانی ئازربایجان و ئەرمەنستاندا دەژین.

* بێجگە لەوانەی سەرەوە، هەندێك جار تاکی کورد بەشێوەی جیاجیا لەلایەن داگیرکەرانەوە دوورخراونەتەوە، کە زۆربەیان رابەرانی کورد بوون و پاش ئەوەی شۆڕش و راپەڕینەکانیان سەری نەگرتووە، دوورخراونەتەوە. هەر بۆ نموونە دوورخستنەوەی (شێخ مەحموودی بەرزنجی)ی نەمر لەلایەن داگیرکەری ئینگلیزەوە بۆ هندستان، پاش ئەوەی لەجەنگی بازیاندا بەبریندراری دەستگیرکرا.

دیارە ڕەوی کورد لەچەند ماوەیەکی دیاریکراودا لەنێو کوردستانیشدا روویداوە، هەروەك بۆ نموونە ڕەوی هۆزی (باجەلان) لەباکووری وڵاتەوە بۆ باشوور. ئەم جۆرە ڕەوانە ئەگەرچی بەهۆی خراپی باری رامیاری و بەزۆری داگیرکەران بووە، بەڵام ناچنە ناو چوارچێوەی ئەم باسەوە چونکە هەر لەناو کوردستاندا ماونەتەوە.

بێجگە لەوانەی باسکران، کورد بەهۆی بەجێهێنانی یەکێك لەپێنج پایە گرنگەکانی ئایینی ئیسلام، کە ئەویش (حەجکردن)ە، ماوەیەکی زۆرە دەچێتە دەرەوەی وڵاتەکەی، دیارە زۆربەی ئەوانەی کە تائێستا چوون بۆ حەج هەر پیاو بوون. لەم دوادواییەدا نەبێت، کە بەهۆی ئاسانیی هاتووچۆوە، ئافرەتی کوردیش دەچێتە حەجکردن. بەهۆی ئەم گەشتی حەجەوە، مرۆڤی کورد لەبینینی چەند بیابانێك و بەشداریکردن لەئاپۆرای دەوری بەردە ڕەشەکەی کابەو بەردبارانکردنی شەیتان زیاتر، هیچ شتێکی تری

١-بڕوانە لاپەڕە ٣٧ کرێس کۆچێرا مێژووی کورد لەسەدەی ١٩و ٢٠دا وەرگێڕانی محەمەدی ڕەییانی چاپی یەکەم چاپخانەی کاروان تاران ١٣٦٩ی هەتاوی.

ئەوتۆ فێرنەبووەو پاش
ئەوەی کە تەواوبووە
گەڕاوەتەوەو نازناوی
(حاجی)ی وەرگرتووە.
ئەوەشی کە بەیەکجاری لەو
دوو شاری (مەککە)و
(مەدینە)یەدا ماوەتەوە، هەر
خەریکی خواپەرستی و
خزمەتی ئەو شوێنانە بووە،
دیارە نەك کوردستان و
کورد، بەڵکو خۆشی
لەبیرکردووە. لەمەشدا
گوناهی نەبووە، چونکە
یەکێك لەپرنسیپەکانی ئەو
ئایینە ئەوەیە کە ئەم دنیا
بفرۆشێت، تاوەکو ئەو
دنیای پێ بکڕێت!. ئیتر ئایا
ئەم دنیا کوردستان و کورد
بێت، یاخود هەر شتێکی تر،
ئەوا بەهایەکی ئەوتۆی
نییە؟!.

زۆربەی ئەو کوردانەی کە
چوون بۆ حەج و
نەگەڕاونەتەوە، زۆر
بەدەگمەن تیایاندا
هەڵکەوتووەو کوردستانیان
بیر مابێ و لەوێوە کارێکیان
بۆ وڵاتەکەیان کردبێت. لەو
مێژووە دوورو درێژەی کورد
لەگەڵ حەجکردندا، تەنیا
هەڵبەستە بەنێوبانگەکەی
(نالی)مان هەیە کە لەو
شوێنانەوە بۆ (سالم)ی
ناردووە. هەڵبەستەکەش
(قوربانی تۆزی ڕێگەتم ئەی
بادەکەی خۆش مروور)ە

لەسەدەی نۆزدەو
بەتایبەتی لەسەدەی
بیستەمدا، کورد زیاتر
ئاشنای دەرەوەی وڵاتەکەی
بووە. کە هۆیەکانی
دەگەڕێتەوە بۆ خراپیی باری
ڕامیاری و ئابووریی
کوردستان. کە بەهۆیەوە
هەندێك لەمرۆڤی کورد، چ
تاکە تاکە بێت و چ بەکۆمەڵ
ناچاری ئەوە بوون کە بچنە
دەرەوەی وڵات. هۆیەکی
تری ئەم ئاشنابوونەش،
پێشکەوتنی هۆیەکانی
هاتووچۆو ڕاگەیاندنە.

لەسەدەی نۆزدەدا، بەهۆی
سەرهەڵدانی هەندێك شۆڕش
و ڕاپەڕینەوە خەڵکێکی زۆر
ئاوارەی وڵاتانی دەوروبەرو
بەتایبەتی وڵاتی شام بوون،
بەڵکو چەند کەسێکیشیان
گەیشتنە ئەوروپا. لەناو
ئەوانەدا بنەماڵەی
(بەدرخان) لە هەموویان
بەنێوبانگترن، ئەمیش لەبەر
دوو هۆ، یەکەمیان ئەوەیە
کە خۆیان لەکوردستاندا
خاوەن دەستەڵات بوون و
ڕابەرایەتیی شۆڕشیان
لەدژی داگیرکەری تورك
کردووە، دووەمیان ئەوەیە
کە ئەم بنەماڵەیە لەدەرەوەی
وڵاتیشدا هەر لەخزمەتی
کێشەی کوردو وشەی
کوردیدا بوون، کە ئەمە
پیشەی هەموو ئەو کوردانە
نەبووە کە بەدرێژایی مێژوو
و تا کاتی بەدرخانییەکان
لەدەرەوەی کوردستاندا
بوون.

کورد چەند سەدەیەکە
بەهۆی ئەوەی کە لەلایەنی
ئابووری و ڕامیارییەوە
پەیوەستی وڵاتە
داگیرکەرەکانێتی، ناچار
بووە پەیوەندییەکی
دانەبڕاوو پتەوی لەگەڵ
پایتەختی ئەو وڵاتانەدا
ببێت. هەر بۆیە زۆر جار
ناچاربووە بەیەکجاری بێ
گەڕانەوە، ببێتە دانیشتووی
شارەکانی ئەستانەو تاران و
بەغداو دیمەشق و شارە
گەورەکانی تری نەتەوە
سەردەستەکانمان. ئەمانە
یان بوونەتە سامانداریکی
گەورەو لەبەر پاراستنی
خۆیان و موڵکەکانیان
دەستیان بەکلاوی خۆیانەوە
گرتووەو هیچ بیریکیان
لەخاك و نەتەوەکەیان
نەکردووەتەوەو هەندێك
جاریش لەبەر پاراستنی
سەرمایەکەیان بوونەتە
نۆکەری داگیرکەران. یاخود
هەندێکی تریان چینێکی
هەژار بوون و لەو شارانەدا

هەر خەریکی نان پەیداکردن بوون، باشترین نموونە بۆ هەردوو ئەو دوو چینە (فەیلی)یەکانی شاری بەغداد بوون، کە داگیرکەری ئێراقی لەهەفتاکان و هەشتاکانی ئەم سەدەیەدا بەزۆر بۆ ئێرانی راگواستن. بەتاوانی ئەوەی کە ئەمانە ئێرانین.

هێندێکی تر لەدانیشتوانی کوردی ئەو شارانە، توێژی رووناکبیران، کە بەتایبەتی لەهەردوو شاری ئەستانەو بەغدادا لەماوەیەکی دیاریکراودا نیشتەجێ بوون. ئەمانە بەگشتی لەخزمەتی کێشەی رەوای نەتەوەو وشەی کوردیدا بوون. هەر بۆیە لەکاتی خۆیدا بوونەتە هۆی دامەزراندنی چەندین یانەی کلتووری‌و پارت و کۆمەڵەی رامیاری‌و کەم و زۆر هێزکاریان لەسەر رووداوەکانی ناوەوەی کوردستاندا هەبووە. بەڵام لەبەرئەوەی ئەم توێژە رۆشنبیرە لەنێو جەرگەی دوژمندا بوون، هەمیشە بوونەتە نێچیرێکی هاسان و کەوتوونەتە تۆڕی داگیرکەرانەوەو یانەو کۆمەڵەکانیان پاش ماوەیەکی کەم داخراوەو خۆشیان یان تیرۆرکراون یا زیندانی یاخود خۆیان شاردووەتەوەو گەڕاونەتەوە بۆ وڵات. هەر بۆیە ئەم توێژە هێزکاریێکی ئەوتۆی لەسەر رای گشتیی جیهانی لەبەرژەوەندیی کێشەی نەتەوەکەماندا تاڕادەیەك وەك پێویست نەبووە.

لەچلەکانی ئەم سەدەیەدا دوو دەستە لەئەندامانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ خوێندنی کۆلێژی سەربازی گەیشتنە شاری باکۆی پایتەختی ئازربانجانی یەکێتیی شۆڕەویی ئەوسا، کە ئەمە گەشتێکی بەسوود بوو بۆ ئەو لاوە کوردانە، تاوەکو جیهانی دەرەوەی کوردستان ببینن و لەدەرەوە سوودێك بەخاك و نەتەوەکەیان بگەیەنن. بەڵام بەهۆی تێکچوونی کۆماری دیموکراتێکی کوردستانەوە، ئەو لاوانە بێ ئەوەی خوێندنەکەیان تەواو بکەن گەڕانەوە.

دووەمین گەشتی بەکۆمەڵی کورد لەسەردەمی کۆمارەکەدا، لەدوای رووخاندنییەوە دەست پێدەکات، لەساڵی ١٩٤٧دا پاش ئەوەی کە بارزانییەکان بەوە نەسازان کە خۆیان نە بدەن بەدەست ئێرانەوەو نە بەدەست ئێراقەوە، ناچاربوون لەڕەوێکی ٥٢ رۆژەی سەخت و بەرگریدا خۆیان بگەیەننە ئازربایجانی یەکێتیی شۆڕەوی. ئەمانە تاساڵی ١٩٥٩ وەك پەنابەری رامیاری لەوێ مانەوە. بەڵام بەهۆی ئەوەی کە دەستبەسەر بوون و هەردووان و سیانیان لەشوێنێکدا دانابوون، نەیانتوانی وەك پێویست هێزکاریێکی ئەوتۆیان هەبێت، ئەمە جگە لەوەی کە زۆربەی ئەو بارزانییانەی شۆڕەوی نەخوێندەوار بوون. بەڵام لەکاتی گەڕانەوەیاندا بۆ کوردستان و لەبەرئەوەی یەکێتیی شۆڕەوی لەناوچەکەدا دەستەڵاتێکی زۆری هەبوو و باوباوی پەیڕەوی رامیاریی (مارکسیزم لینینیزم) بوو لەئێراق و کوردستاندا، بوونی ئەو بارزانییانە لەشۆڕەوی تاڕادەیەك سوودێکی گەیاندە کێشەی کورد.

ئەمە زۆر بەکورتی مێژووی رەوی کورد بوو بۆ

دەرەوەی وڵات. بەڵام ئەگەر بەراووردی ئەو رووداوانەی پێشەوە بەم سێ ساڵەی دوایی بکەین، دەبینین کە رەوی کورد بەشێوەیەکی بەردەوام لەشەستەکانی ئەم سەدەیەوە دەست پێدەکات. هەروەها هێزکاری ئەم کوردانەی کە لەم دوادواییەدا هاتوونەتە دەرەوەی کوردستان گەلێك زۆرترە لەسەر رای گشتیی جیهانی بۆ کێشەی کورد وەك لەو کوردانەی کە لەسەدەی نۆزدەو سەرەتای ئەم سەدەیەدا لەدەرەوەی کوردستاندا بوون. ئەگەرچی هێزکارەکەیان وەك پێویست کاریگەر نییە.

دەکرێت ئەو رەوانە بکرێن بەچەند بەشێکەوە، کە هۆی سەرەکییان باری رامیاریو لەهەندێك جاریشدا بەهۆی خراپیی باری ئابووریی کوردستانەوە بووە، هەندێك جاریش بۆ بەدەستهێنانی خوێندنێن بەرز بووە.

ئەمانە زۆر بەکورتی ئەو رەوانەن کە بەکۆمەڵ و تاکە تاکە لەم سێ ساڵەی دواییدا روویانداوە:

١- لەتەواوی شەستەکان و هەفتاکان و تەنانەت هەشتاکانیشدا، ژمارەیەکی زۆری لاوی کورد چوونەتە دەرەوەی کوردستان بۆ خوێندن، کە زۆربەی ئەوانە چوونە ئەورووپاو بەتایبەتی یەکێتیی شۆرەوی، لەمانە هەندێکیان خوێندنیان تەواوکردووەو گەڕاونەتەوە بۆ کوردستان و هەندێکیشیان تاوەکو ئێستێ لەو وڵاتانەدا ماونەتەوە.

٢-لەشەستەکان و هەفتاکاندا، ژمارەیەکی زۆری کوردی باکوور بۆ کارکردن روویانکردە وڵاتانی خۆرئاوای ئەورووپاو بەتایبەتی ئەڵمانیا. ئەمانە زۆربەیان گوندی بوون و زۆربەشیان تاوەکو ئێستێ لەو وڵاتانەدا ماونەتەوەو ژیانێکی لەچاو کوردستاندا، نوێیان بۆ خۆیان پێکهێناوە.

٣-لەشەستەکان و هەفتاکاندا ژمارەیەك لەکادرو ئەندامانی حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران، لەترسی زیندانیکردنیان بەتاوانی ئەندامێتیی (حدکا) لەلایەن ئێرانەوە، روویانکردە باشووری کوردستان و ئێراق و پاشان ژمارەیەکیان خۆیان گەیاندە وڵاتانی ئەورووپاو تاوەکو ئێستێش هەر لەو وڵاتانەدا ماونەتەوە.

٤-لەپاش هەرەسی شۆڕشی کورد لەباشووری کوردستاندا لەساڵی ١٩٧٥دا، ژمارەیەکی زۆر نەگەڕانەوە بۆ باشووری کوردستان و پەرپوەی شارەکانی خۆرهەڵاتی کوردستان و ئێران بوون. پاشان ژمارەیەکی زۆریان وەك پەنابەری رامیاری روویانکردە وڵاتەکانی ئامریکاو خۆرئاوای ئەورووپاو تاوەکو ئێستاش لەوێن.

٥-بەهۆی هەڵگیرسانی جەنگی ئێراق ئێران و خراپتربوونی باری رامیاریی تەواوی بەشەکانی کوردستانەوە، خەڵکێکی زۆر لەهەشتاکاندا کوردستانیان بەجێهێشت و نیشتەجێی وڵاتانی خۆرئاوای ئەورووپاو ئامریکا بوون.

٦-پاش هەڵگیرساندنی جەنگی کەنداوی دووەم و رووداونی راپەرینەکەی باشووری کوردستان لەبەهاری ١٩٩١دا، خەڵکێکی زۆری باشوور روویان لەوڵاتانی دەرەوە کرد. بەشێوەیەك کە لەمەوبەر رووینەداوە، ئەم رەوە بووەتە باوو تەواوی

خەڵكی بیر لەكۆچكردن دەكەنەوەو ئەو كەسەی بگاتە یەكێك لەولاتە ئەوروپییەكان، دەبێتە دەسكەوتێكی مەزن بۆیو لەكوردستان وا بیردەكاتەوە كە ئەگەر پێی گەییشت، ئەوا لەهەموو كێشەیەك رزگاری دەبێت و تەواوی هیواو ئاواتەكانی دێتە دی. بەڵام ئەوان لەكوردستان هەست بەوە ناكەن كە بێنە هەندەران چ باجێكی دەروونیی سەخت دەدەن، باجێكی وا كە گەلێك لەكێشە كەسییەكانی نێو كوردستانیان گرانترە. ئەم رەوە تاوەكو رۆژی ئەمرۆ هەر بەردەوامەو لەژەنیوەریی ساڵی ١٩٩٨دا بووە هۆی ئەوەی كە ململانێیەك لەنێوان توكیاو وڵاتانی ئەوروپادا دروست بكات و كێشەی پەنابەرە كوردەكان گەییشتە نێو پەرلەمانی ئەوروپا.

٧-ماوەی بیست ساڵ زێترە، كە رۆڵەكانی نەتەوەكەمان لەخۆرئاوای كوردستان، تاكە تاكە لەداگیركەری سووری خۆیان رزگار دەكەن و نیشتەجێی وڵاتانی ئەوروپاو هیی تر دەبن. ئەمانە لەچاو بەشەكانی تری كوردستاندا بەژمارە كەمن و لەبەرئەوەی لەخاكی خۆیاندا بەبێگانە دەژمێردرێن و پاسپۆرتیان نییە، خۆ رزگاركردنیان لەو زیندانە گەورەیەی داگیركەری سووری بەهیوایەكی گەورە دەزانن.

هەرچۆنێك بێت ئێستێ ژمارەیەكی زۆری كورد لەدەرەوەی كوردستان دەژین. بەجۆرێك كە بەتەواوی وڵاتانی ئەوروپاو ئامریكاو كەنەداو ئۆستراليا تەنانەت پاكستان و لیبیاو مۆریتانیاو سوداندا بڵاوبوونەتەوە، دیارە كە یەكەمین وڵات كە ژمارەیەكی زۆری كوردی تێدا بێت ئەڵمانیایە.

ژمارەی كورد لەدەرەوەی وڵات تاوەكو ئێستێ نەزانراوە، چونكە سەرژمێریی تەواو لەبەردەستدا نییە. بەڵام گەر بێت و بەشێوەیەكی هەرەمەكی ژمارەیەكی بۆ دابنێین، ئەوا دەتوانین بڵێین كە ژمارەی كورد لەدەرەوەی كوردستان لە سێ تا چوار ملیۆن زیاترە، دیارە ئەم ژمارەیە پایتەخت و شارەكانی وڵاتە داگیركارەكانی كوردستان و لوبنان و هەرێمی خۆراسانیش دەگرێتەوە.

جارجارە وڵاتە ئەوروپییەكان ئاماری ئەو كوردانەی كە لەخاكەكەیدا دەژین بڵاودەكەنەوە، بۆ نموونە دوا ئاماری كوردی هۆڵەندا كە (نووسینگەی نێوەندی بۆ سەرژمێری CBS) بڵاویكردەوە، گەییشتە نزیكەی ٣٥ هەزار كورد، لەساڵی ١٩٩٦دا[١].

كورد ئێستێ بەتەواوی جیهاندا بڵاوبووەتەوە، تێكەڵی كۆمەڵێك لەنەتەوەو كلتووری زمانی جیاجیا دەبێت، كە لەچاو تورك و فارس و عارەبدا گەلێك جوودان. بەڵكو ئەم نەتەوانە گەلێك لەو نەتەوە سەردەستانەمان پێشكەوتووترن و هەر ئەمانیش بوون لەسەدەی نۆزدەیەمەوە یاری بەكێشەی كوردو ماف چارەی خۆنووسینی دەكەن. بەو شێوەیە تێكەڵبوونی كورد لەگەڵ ئەم نەتەوانەدا هۆیەكی گەلێك باشە بۆ زیاتر ناسینی كێشەی كورد

١- ئەم ئامارە لە بڵاوكراوەیەكی رێكخراوی پەنابەرانی هۆڵەنددا بەزمانی هۆڵەندی لەكۆتایی ساڵی ١٩٩٦دا بڵاوكرایەوە.

بەڕای گشتیی جیهانی. ئەم تێکەڵبوونە وا لەکورد دەکات کە بزانێت لەجیهاندا چی ڕوودەدات و لەجیاتی فێربوونی زمانانی عارەبیو تورکیو فارسی، فێری زمانە زیندووەکانی سەردەم دەبێت و لەگەڵ ڕۆشنبیریی ئەو نەتەوانەدا ئاشنایی پەیدا دەکات، کە بنچینەی پێشکەوتن و تەکنەلۆژیاو زانستەکانی سەردەمن.

کورد هەر کورد بووە لە هەر شوێنێك بووبێت، چ لەکوردستان چ لەهەندەران. کورد کە لەوڵاتەکەی خۆی هاتۆتە دەرەوە کلتووری بیرو باوەڕی خۆشی لەگەڵ خۆیدا بەشێوەیەکی خۆکارانە هێناوەتە دەرەوە. هەر بەو شێوەیە ئەو دواکەوتن و دووبەرەکیو ململانێیانە، ئنجا ئایا بنەماڵیی بێت یان خێڵەکی یاخود بەهۆی بیروباوەڕی ڕامیارییەوە بێت، لەگەڵ خۆیدا هێناوەتە دەرەوە. هەر بۆ نموونە لەباری بیروباوەڕەوە، هەروەکو چۆن لەکوردستان داکۆکیی لەلایەنێکی ڕامیاری کردووەو خەباتی بۆ کردووەو تەنانەت براکانی خۆشی لەپێناودا کوشتووە. لەهەندەرانیش هەر بەو شێوەیەیە بەڵام بەشێوازێکی تر.

ئەمڕۆ خەڵکی کورد لەهەندەران با بەژمارە زۆریش بن، بەڵام ناکرێت بەمانای وشە پێیان بڵێین (لۆبی). چونکە خەڵکێکی پرش و بڵاوو نایەکگرتوون لەبەر چەند هۆیەك، کە ئەمانە گرنگترینیانە:

١-کورد چ لەوڵات و چ لەهەندەران، ستراتیژێکی نەتەوەیی یەکگرتووی بەگشتی نەبووە، خاڵی سەرەکی لەلای کورد یان بنەماڵەکەی بووە یان هۆز یاخود ئەو پارتەی کە کاری تێدا کردووە. هەربۆیە کورد لەهەندەران هەمان ململانێی هۆزایەتیو پارتایەتیی پێوە دیارەو زۆر ئاستەمە دوو کوردی یەکێتییو پارتی یان پارتیو PKK بەدڵێکی پاکەوە لەدەرەوە کۆببنەوەو هەرچی ململانێیان هەیە وەلای بنێن و لەسەر هێڵی ستراتیژی نەتەوەیی، خەبات بۆ کێشەی ڕەوای نەتەوەکەیان بکەن.

٢-تاکی کورد یان خێزانی کورد، لەدەرەوە چەندین کێشەی کۆمەڵایەتیو ئابووریی هەیە، بەتایبەتی ئەوانەی کە لەم ساڵانەی دواییدا ڕەویان بۆ دەرەوە کردووە. زۆربەی ئەوانەی لەدەرەوەن خێزانەکانیان دوور کەرت بووە. بۆ نموونە یان پیاوەکە لەدەرەوەیەو ژن و منداڵەکانی لەوڵاتن یاخود بەپێچەوانەوەوە یان بەجۆرێکی تر. کە هەرچی بیرکردنەوەی تاکی کوردە داگیری کردووەو تاکە هیوایان بووەتە یەکگرتنەوەی خێزانەکانیان. ئەم هۆیە کارێکی گەورەشی کردووەتە سەر باری ئابووریی ئەو خێزانە، کە ئەگەر نەتوانن بەرێگەی یاسایی بێنە دەرەوە، ناچار دەبن کە سەرمایەیەکی زۆر بکەنە دەستی چەند قاچاخچییەکەوە، تاوەکو بەبیرکردنەوەی خۆیان بۆ بەهەشتی هەندەرانیان بهێنێت!.

هۆیەکی تری ئەم خراپبوونی باری ئابوورییە، بارودۆخی کوردستانە. کە خەڵکی کورد پەیتا پەیتا لەهەندەران پارە لەدەمی خۆیان دەگرنەوەو دەینێرنەوە بۆ کەس و کاریان، تاوەکو بژێویی خۆیانیان پێ دابین بکەن. بەرادەیەك کەس نییە لەهەندەرانەوە چەند هەزار

دۆلارێکی بۆ کوردستان نەناردبێتەوە. هەڵبەت ئەم یارمەتیدانە کارێکی پیرۆزەو بەجێهێنانی ئەرکێکی نەتەوەیی و ئەمەکێکی خێزانییە. بەڵام چارەسەرێکی زۆر کاتییە بۆ ئەو خەڵکەی کە لەکوردستانە و، لەچەند سەرێکەوە زیانی تری زۆری هەیە. بۆ نموونە ئەم یارمەتیدانە خەڵکێکی زۆری لەکوردستان تەمبەڵ کردووەو خەریکی هیچ کارێك نین و تاکە بژێوییان یارمەتیی کەس و کاریانە لەهەندەران، یان بەشێوەیەکی تر یارمەتیی دەستەبەریی کۆمەڵایەتی (Social) وەردەگرن و بێ ئەوەی هیچ خەمی کارکردنیان ببێت؟!.

زیانێکی تری ئەم یارمەتیدانە، کە بەڕای من لەوەی باسکرا کاریگەرترە، کە ئەویش ئەوەیە ئەو یارمەتیدانە هەمووی بەکاردەهێنرێت و هیچی وای لێ بەرهەم ناهێنرێت. کە ئەمە دەبێتە زیانێك بۆ ئابووریی نەتەوەیی. واتا ئەگەر ئەو هەموو یارمەتیدانە بەشێوەیەکی رێك و پێك ئەگەر نیوەشی لەکوردستاندا بەرهەم بهێنرایە، ئەوا ئێستێ ئابووریی کوردستان گەلێك باشتر دەبوو و رادەی بێکاریش لەکوردستان لەکەمیی دەدا.

٣-کێشەیەکی تری کورد لەدەرەوەی وڵات کە ئەمەیان باسێکی زۆر دوورو درێژو بەڵك و پۆپەو هەر دەچێتە نێو خانەی کێشە کۆمەڵایەتییەکانەوە، ئەویش خۆگونجانی تاکی کوردە لەهەندەران Integration-، کە دەبێت زمانێکی نوێ فێر ببێت و بەپێی کلتوورو یاسای ئەو وڵاتە نوێیە بجووڵێتەوە کە تێیدا دەژی. کە ئەمە بۆ هەندێك کەس زۆر گرانەو هۆیەکی کاریگەرە بۆ ئەوەی خێزانی کورد لەدەرەوەی وڵاتدا بێتە دوو کەرتەوە. بۆ نموونە لەخێزانێکدا دوو کلتوور دەبینین، کە یەکێکیان کلتووری کوردەواریی باوك و دایکەو زۆر کاتیش کۆنسێرڤاتیڤە، ئەوی تر کلتووری هەندەرانییانەی منداڵانی ئەو خێزانەیەو هەردەم لەملمڵانێدان. دیارە ئەم هۆیە تەنێ پەیوەست نییە بەکوردەوە، بەڵکو بۆ تەواوی خێزانە خۆرهەڵاتییەکان راستە.

هۆیەکی تری ئەم دووکەرتبوونەی خێزانی کورد، نێوانی ژن و پیاوەکەیە. ئێمە لەکۆمەڵگەیەکەوە هاتووین کە تاوەکو ئێستێ سیستمی باوکسالاری تێیدا پەیرەو دەکرێت. هەرچەندە ئافرەتی کورد لەچاو میللەتانی تری خۆرهەڵاتدا خاوەن سەربەستییەکی زۆرە. بەڵام هێشتا هەر پیاو سەرچاوەی ئابووریی و دەستەڵاتی خێزان و کۆمەڵگەیە. پیاوی کورد لەهەندەران سەرچاوەی ئابووریی خێزان نییە بەگشتی. لەبەرئەوە لەو دەستەڵاتەی کە لەکوردستان هەیبووە دادەشۆرێت. هەر بۆیە لەهەندەران لەباری ئابوورییەوە هیچ جیاوازییەك لەنێوان ژن و پیاودا نامێنێت و ملدانی پیاوی کوردیش بۆ ئەو راستینەیە زۆر ئاستەمەو واهەست دەکات کە لەپیاوەتی کەوتووە، هەربۆیە دەبێتە کێشەو ملمڵانێی لەگەڵ ژنەکەیداو زۆربەی ئەو جیابوونەوانەی نێوان ژن و پیاوی کورد لەهەندەران روودەدات، دەگەڕێتەوە بۆ ئەم هۆیە.

ئەگەر لە هەر خێزانێکدا ئەم کێشەیەی تێدابوو، ئەوا

خێزانەکە لەجیاتی دوو کەرت دەبێتە سێ کەرتەوە. لەلایەك منداڵ، لەلایەك دایك و ئەوی تریشیان باوکەکەیە. دیارە ئەگەر خێزانیش یەکگرتوو نەبێت، ئەوا هەرگیز کۆمەڵگە یەکگرتوو نابێت.

٤-باری دەروونیی خەڵکی کورد لەدەرەوە گەلێك خراپە، کە سەرچاوەکەی ئەو سێ هۆیەی پێشەوە بوون کە باسکران و هەروەها خراپیی بارودۆخی ناوەوەی کوردستانە بەهەموو لایەنەکانییەوە. کەوای لەتاکی کورد کردووە هەردەم لەبیریدا بێت و زۆر جاریش تووشی بێهوودەیی دەبێت. هەر بۆیە تاکی کورد بەهاسانی لەهەندەران دانامەزرێت و لەباری سایکۆلۆژییەوە ئامادەی ئەم ژیانە نوێیەی نییە بەهەموو لایەنەکانییەوە خاوەن وزەیەکی کەمە بۆ پێکهێنانی دوارۆژێکی ڕۆشن. دیارە ئەمە پەیوەندیی بەمینتاڵیتیی کورد خۆیەوە هەیە، کە هەردەم بەبەشێکی کەم لەژیاندا سازاوین. هەر بۆیە کە کورد پارەی سۆسیاڵ (دەستەبەریی کۆمەلایەتی) لەهەندەران وەردەگرێت، دەڵێی (هەنگوینی لەدادا دۆزیوەتەوە)و لەم هەنگامەی ئێستیدا خەڵکانێکی کەم نەبێت، خەریکی خوێندن و کارکردن نین. تەنانەت ئاستی فێربوونی زمانە ئەوروپییەکانیش وەك پێویست نییە. کە ئەویش هەر دەگەرێتەوە بۆ ئەو هۆیانە.

٥-هۆیەکی تری پەرش و بڵاویی کورد لەدەرەوەی ولاتدا ئەوەیە کە بەسەر چەند ولاتێکی زۆردا دابەش بوون. کە زۆر جار پەیوەندیو هاتووچۆکردن زۆر گران دەوەستێتەوە لەنێوانیاندا. بەڵام ئەم دابەشبوونە لایەنێکی باشەشی هەیە، کە کورد شارەزای زمان و کلتووری چەند ولاتێکی جوودا دەبێت و بۆ ئەوەی هێزکارێکیان بەسەر رای گشتیی جیهانییەوە هەبێت گەلێك باشە.

لەبەر ئەو هۆیانەی کە باسکران، کورد هەروەك چۆن لەکوردستاندا بەش بەشەو هەر کۆمەڵەو لەدەوری پارتێك و ڕێکخراوێکدا کۆبووەتەوە، لەهەندەرانیش بەو شێوەیەیە.

کوردی هەندەران بەگشتی یەك پارچە نین و لەوەشدا پارت و ڕێکخراوە کوردییەکان، تاڕادەیەك بەرپرسیارن و نەبوونی کۆمەڵەیەکی بێلایەنی کوردی یاخود کۆنگرەیەکی نیشتمانیو یاخود نەتەوەیی لەدەرەوە، ئەوەندەی تر تاکی کوردی لەیەکتری دابریوە. ئەوەی هەیە، ئەو مەڵبەندو کۆمەڵە ڕۆشنبیرییانەیە کە بەژمارە زۆرن و هێزکارێکی ئەوتۆیان لەسەر کۆمەڵگای کوردی لەدەرەوەدا نییە. لەبەرئەوەی زۆربەی ئەو مەڵبەندو کۆمەڵانە، سەر بەپارت و ڕێکخراوەکانی ناوەوەی کوردستانن، یاخود کە ئەمە لەهەموویان ترسناکترە، سەر بەکوردی بەشێکی کوردستانن. کە بووەتە هۆی ئەوەی کوردی باشوور وەکو پێویست هاتووچۆی مەڵبەندەکانی کوردی باکوور نەکەن و بەپێچەوانەوە. هەروەها ئەو مەڵبەندانەشی سەر بەپارتی یا یەکێتی یان PKK، تەنێ ئەو کەسانە

هاتووچۆیان دەكەن كە هەواداری خۆیانن.

تویژی رۆشنبیرانیش لەهەندەران، هەروەكو چۆن لەكوردستان چەند بەشێكن و زۆر جاریش هەندێكیان خۆشكەری ئاگری شەڕی براكوژین، بەوەی كە جەنگی ڕاگەیاندنی نێوان پارتیو یەكێتیو PKK لەهۆیەكانی ڕاگەیاندندا دەبەن بەرێوە. لەهەندەرانیش نالێم بەو شێوەیەن، بەڵام بەگشتیو وەك پێویست رۆڵی خۆیان ناگێڕن، یان ئەو مەڵبەندو كۆمەڵە كوردییانە بەرێوە دەبەن كە سەر بەو پارتانەن و ئەوەندەی تر كۆمەڵگەی كوردی لەدەرەوە لەیەكتری دادەبڕن. یان كەسانی بێ لایەنن و دوان و سیان لەدەوری چەند گۆڤارو ڕۆژنامەیەك كۆبوونەتەوە، كە هەندێك لەو بڵاوكراوانە بووەتە شوێنی ململانێ و شەڕەجنێوی پارتەكانی كوردستان و زۆر جار خوێنەر والێدەكەن كە بەزەیی بەو كاغەزانەدا بێتەوە كە لەو جۆرە نووسینە تێكدەرانەدا بەفیڕۆ دراون و، ئەوەندەی تر بارودۆخەكان لەخراپەوە بەرەو خراپترین دەبەن.

(لۆبیی کورد) بەهەموو مەرج و پێداویستییەكانییەوە، ناتوانین بڵێین لەم كاتەداو لەدەرەوەی كوردستان بوونی هەیە. ئەگەر بەراووردی بكەین بەو نەتەوانەی تر كە لەدەرەوەی وڵاتەكەیاندا دەژین، بەڵام كاركردن بۆ پێكهێنانی (لۆبیی کورد) كارێكی ئەستەم نییە. بەڵام ئەمە پرۆسەیەكی ئاڵۆزو درێژخایەنەو دەكرێت بگووترێت كە كورد كۆمەڵێك مەرجی تێدایە بۆ ئەوەی لەدەرەوەی خاكەكەیدا ببێتە لۆبی. دیارە گرنگترینی ئەو مەرجە بابەتییانە بوونی ئەو ژمارە زۆرەیە كە لەدەرەوەی وڵاتن و ژیانێكی تریان بۆ خۆیان دامەزراندووە.

هەڵبەت مەرجە خودییەكان گەلێك گرنگترن بۆ پێكهێنانی لۆبیی کورد. كە گرنگترینیان مانەوەی ئەو كوردانەیە لەدەرەوەی وڵات بە(كوردی). واتە ئەم كوردانە لەپاشەرۆژداو بۆ ماوەیەكی درێژو پاش بەسەرچوونی چەند نەوەیەك هەر بەكورد بمێننەوەو زمانی دایكیان بیرنەچێتەوەو كوردستان هەر بەوڵاتی یەكەمیان بزانن و ئەو وڵاتەی كە لەهەندەران تێیدا دەژین وڵاتی دووەمیان بێت. كە ئەمە هۆیەكی گەلێك گرنگەو بەرایی سەرئەنجامی ئەو خێزانانەی كە دە ساڵ یان زیاترە لەدەرەوەن، بەداخەوە لەم بارەیەوە دڵخۆشكەر نین و منداڵەكانیان كوردییەكانیان باش نییەو بەڵكو هەندێكیشیان هەر نایزانن، كە لەوانەیە منداڵەكەی (تۆ)، یەكێك بێت لەوان.

مەرجێكی گرنگی تر، ویستی كۆمەڵگەی كورد خۆیەتی تاوەكو لەهەندەران ببێتە لۆبی. كە دەبێت كورد لەدەرەوە بەگشتیو بەشێوەیەكی جدیو دڵسۆز هەست بەوە بكات كە وڵاتەكەی پێویستی بەیارمەتیی ئەمەو لەكاتی كارەسات و بارودۆخە سەختەكاندا یەكەمین یارمەتیدەری بێت و لەهەمووشی گرنگتر بەهۆی ئەو دەزگا كلتووریو ئابوورییانەی كە لۆبیی كورد دەبێت ببێتە خاوەنی، كار لەڕامیاریی نێودەوڵەتی بكات، تاوەكو یارمەتیدەرێك بێت بۆ كێشەی كوردو بەدەستهێنانی مافە ڕەواكەی كە ئەویش دروستكردنی دەوڵەتی كوردییە، ئەگەرچی لەدەرەوەی وڵاتیش بێت.

زۆربەی نەتەوەکانی جیهانی سێهەم لەدەرەوەی وڵاتەکەیاندا، خاوەنی سەکۆیەکی تایبەتین کە هەموویان خۆیانی تێدا دەبیننەوە. ئنجا ئایا ئەو سەکۆیە کۆمەڵەیەك بێت یان کلێسە یاخود مزگەوت یان سیناگۆگ بێت.

کورد هەرچەندە یەکێکە لەموسڵمانترین نەتەوەکانی جیهانی ئیسلامی، کەچی لەدەرەوەی کوردستاندا خاوەنی مزگەوتی تایبەتیی خۆیان نین. ئەگەر بەراوردییان بکەین بەعارەب و تورك و نەتەوەکانی تر. دەبینین ئەمانە بەتایبەتی تورك، لە هەر لایەکی دەرەوەی وڵاتەکەیاندا خاوەنی مزگەوتی خۆیانن و لەکاتی نوێژ و رۆژانی هەینیو جەژنە ئیسلامییەکاندا تێیدا کۆدەبنەوەو بووشەتە سەرچاوەیەکی ئابووریی باش بۆ لۆبیی تورك لەدەرەوە. بۆ نموونە ئەم مزگەوتانە بەگشتی کراونەتە بازاڕێك بۆ خۆیان. دوکانی شتومەکی وشکەو بژێویی تری تێدایە. تەنانەت ئەم مزگەوتانە خەتەنە سووران و سەرتاشیشی تێدا دەکرێت. زۆربەی ئەو شمەکانەشی کە تێیدا دەفرۆشرێت لەتورکیاوە دەهێنرێتە دەرەوە. کە بووەتە هۆی ئەوەی کە سەرەڕای سوودێکی نەتەوەییە بۆ ئابووریی تورکیا. هەروەها دەبێتە هۆی گەشەکردنی سەرمایەکەشیان لەدەرەوەی وڵاتدا. چونکە تاکی تورك لەسوپەرمارکێتی تورکی پێویستیی رۆژانەی دەکرێت و بەهێڵی ئاسمانیی تورکیش هاتووچۆ دەکات و کاتی پشوودانیشیان هەر لەچاخانەو مەڵبەندە تورکییەکاندایە. کە بووەتە هۆی ئەوەی سەرمایەکەیان هەر لەنێوخۆیاندا گەشە بکات و زیاتری بێتە سەر، بەلام نەچێتە دەرەوە، تەنها سەرمایەیەکی ئەو تورکانە کە لەدەرەوە خەرج بکرێت، کرێ خانوو و جل کرین و لەوانەیە هەندێك شمەکی دیی تر بێت.

ئەم مزگەوتانە بەشێوەیەکی سەیر ژمارەیان لە زۆر بووندایەو بووەتە بژێویی زۆر کەس و تورکێکی زۆر پێی بووەتە سەرمایەدار. بۆ نموونە لەساڵی ١٩٩٣دا، تورکەکان لەشارۆچکەی (زان دام Zaan dam)ی هۆڵەندادا گەورەترین مزگەوتیان لەهۆڵندا دروستکرد، هێزی لۆبیی تورك لەهۆڵندا لەوەدایە کە بتوانن لەگەورەترین بانکی هۆڵندی کە ناوی (ABN AMRO) یە، نزیکەی شەش ملیۆن گڵدنی هۆڵندی (٣ ملیۆن دۆلار)، قەرز بکەن و بۆ تەواوکردنی مزگەوتەکە. مزگەوتەکە تەواو بوو و داهاتێکی واهیی بۆ هێنان کە بتوانن ساڵانە نیو ملیۆن گڵدن بدەنەوە بەبانکەکە[1].

ئەو تورکانە بەوەشەوە نەوەستاون، بەڵکو مرخی خۆشیان لەکلێسەی دیانەکانی هۆڵندا خۆش کردووە، چونکە چۆڵن و خەڵکی روویان تێ ناکات و دەیانەوێت بیانکەنە مزگەوت. بۆ نموونە ساڵی ١٩٩٧ یەکێك لەگەورەترین و کۆنترین کلێسەکانی شاری (گرۆنینگن Groningen) لەباکووری هۆڵنددا کرایە مزگەوت[2]!؟!.

ئەم مزگەوتانە تەنیا نموونەیەك بوو، وەك

١-ریپۆرتاژێکی تەلەفزیۆنی لەکەناڵی ٣ی هۆڵندا، لەهاوینی ١٩٩٣.

٢-ریپۆتاژێکی تەلەفزیۆنی لەسەر ئەم باسە لەلایەن تەلەفزیۆنی باکووری هۆڵنداوە.

سەكۆيەكى يەكگرتنەوەى ئەو نەتەوانەو بەتايبەتى تورك، ديارە مزگەوت نابێتە سەكۆيەكى گرنگ بۆ يەكگرتنەوەى كوردو پێكهێنانى لۆبى، لەبەر چەند هۆيەكى زۆر كە مەبەستى ئەم نووسينە نييە. بەلاّم دەكرێت مەڵبەندو كۆمەڵەو كۆنگرە كوردييەكان بەرۆڵى ئەو سەكۆيە هەڵبستن و ببنە خاڵى يەكگرتنەوەى كورد لەدەرەوەو پێكهێنانى لۆبيى كورد لەپاشەرۆژدا، ئەگەرچى دووريش بێت. تاوەكو ئەم لۆبيية ماڤى كورد لەدەرەوەى ولاّتدا بپارێزێت و بەهۆيەوە كوردى دەرەوە هەر بەكورديتى بمێنێتەوەو يارمەتيدەرێكيش بن بۆ نەتەوەكەمان لەكوردستاندا.

ديارە ئەم مەڵبەندو كۆمەڵەو كۆنگرەو كۆڤارو رۆژنامانە نابنە هاندەرو هۆكارى دروستبوونى لۆبيى كورد، ئەگەر بەم شێوەكارەى ئێستايان بڕۆن بەرێگاوە. بەڵكو دەبێت هەموو ئەو دامەزراوانە ببنە پلاتفۆرمێكى گەورەى كورد لەدەرەوەو هەموويان لەسايەى ئەودا كاربكەن، ئنجا ئايا كۆنگرەيەك بێت يا خود فيدراسيۆنێك، ئەو كاتە ئەو دامەزراوانە بەهۆى ئەو پلاتفۆرمەوە دەبنە خاوەن ستراتيژێكى گشتىو كاريگەر كە دەتوانن كۆمەڵگەى كورد لەدەرەوە ئاراستەى بەرەو لۆبيبوون بكەن. لەم ئەركە نەتەوەييەدا دەبێت تەواوى ئەو دامەزراوانە ملكەچى هەر پلاتفۆرمێكى گشتيى كوردى بێت كە لە پاشەڕۆژدا دێتە كايەوە رووناكبيرانى كورديش دەبێت بەدڵسۆزانەو لێپرسراوانە رۆڵى سەرەكيى خۆيانى تێدا ببينن. هەڵبەت دەبێت زۆر بەووردىو لەهەموو لايەنێكەوە دەستيوەردانى پارتە كوردستانييەكان بۆ نێو ئەم دامەزراوانە وەلا بنرێت، تاوەكو ئەو رووپۆشە رامياريەى لەسەر نەبێت كە بەو شێوازەى لەكوردستان كارى پێدەكرێت. يان بەشێوەيەكى تر ئەم دامەزراوانە لەخزمەتى كۆمەڵگەى كورديدا بن لەدەرەوەى ولاّت و ئامانجێكى راميارىى هەبێت، بەلاّم بەشێوەيەك كە لەگەڵ رامياريى نێودەوڵەتىو كلتووري ئەو ولاّتانەدا بگونجێت كە كوردى تێدا دەژى. ديارە ئەم جۆرە شێوازە گەلێك هاوچەرخانەترو كاريگەرترە وەك لەو شێوازە دواكەوتووە نابەرپرسيارانەى كە ئەو پارتە كوردستانييانە پيادەى دەكەن و لەكارەسات و شەڕى براكوژى زياتر هيچ كارێكى تريان بۆ كوردو كوردستان لەباردا نەبووە.

پێكهێنانى ئەو پلاتفۆرمە لەهەندەران بۆ كۆكردنەوەى كۆمەڵ و رێكخراوە كوردييەكان، سووديشى بۆ خودى ئەو رێكخراوانە تێدايە، كە دەبنە خاوەنى سەيوانێكى مەزن بۆ رێكخراوەكانيان و دەتوانن كارەكانيان باشتر جێبەجێ بكەن.

كەواتە لۆبيى كورد هەرچەندە دروستبوونى كارێكى ئاڵۆزو تاڕادەيەك درێژخايەنە، بەلاّم ئەستەميش نييە. ويستى خۆمان بۆ پێكهێنانى گرنگترين مەرجە بۆى. ديارە بەدرێژايى ئەم سى ساڵەى دوايى كە لەچەند هەنگاوێكدا كوردێكى زۆر رژاوەتە دەرەوە، بەلاّم هيچ كارێكى ئەوتۆ بۆ پێكهێنانى لۆبييەكى كورد لەدەرەوەى ولاّتدا نەكراوە.

ئێمەی کورد لەدەرەوە کۆمەڵێك نموونەی زۆرمان لەبەردەستدایەو رۆژانە هەست بەلۆبیی میللەتانی تر دەکەین لەهەندەران کە چۆن هەموویان بەگشتی یەك بەرژەوەندیی هاوبەشیان هەیە. بۆ نموونە لەهەر کونجێکی ئەم ئەوروپایە، چینییەکان چێشتخانەیەکیان هەیەو بەڵکو لەشاری نیویۆرکی ئامریکادا یەکێك لەگەورەترین گەڕەکەکانی ئەوێیان داگیرکردووە کە پێی دەگووترێت (شاری چین China town).
ئەمانە زۆر جار هێزکارێکی وا لەئابووریی ئامریکی دەکەن کە چین و ئامریکا بکەونە ململانێیەکی بەردەوامەوە.

لۆبیی جوولەکە لە ئامریکاو ئەورووپا باشترین نموونەن، کە چۆن بوونە هۆی دروستبوونی دەوڵەتی ئیسرائیل و گەر پاڵپشتی ئەوان نەبوایە بۆ جوولەکەکانی فەلەستین، ئەوا ئەستەم بوو لەماوەی ئەو پەنجا ساڵەی ڕابردوودا بەهێزترین و پێشکەوتووترین دەوڵەت لەخۆرهەڵاتی نێویندا دابمەزرێنن. پێشکەوتنی ئەم لۆبییە گەیشتووەتە ئاستێکی وا کە هەندێك جار کۆنگرێسی ئامریکی ناچار بکەن بریارێك لەبەرژەوەندیی جوو دەربکات.

نموونەیەکی تر بۆ ئێمەی کورد ئەو دووسەد کەسەی خەڵکی وڵاتی (کامیرۆن)ی کیشوەری ئافریکایە، کە لەماوەیەکی کەمدا هاتوونەتە هۆڵەندا. خەڵکی کامیرۆن ژمارەیان دە ملیۆن کەسەو نزیکەی ٢٠٠ کەسیان لەهۆڵەندایە. ئەم ٢٠٠ کەسە بەهەموو لایەکی هۆڵەندادا بڵاوبوونەتەوە، خاوەنی یانەیەکی تایبەت بەخۆیانن لەشاری (رۆتەردام Rotterdam). کە هەموویان ئەندامن تێیداو (هەر یەکەیان) مانگانە سەد گلدنی هۆڵەندی (پەنجا دۆلار) ئابوونەی مانگانە بۆ یانەکەیان دەدەن. واتە داهاتی مانگانەی یانەکە بیست هەزار گڵدنە. زۆربەی ئەم ٢٠٠ کامیرۆنییە مانگی جارێك لەیانەکەی رۆتەردامیان کۆدەبنەوە، کە هیچ کۆبوونەوەیەکیان لە ١٥٠ ئەندام زیاتر بووە کەمتر نەبووە. کۆبوونەوەکەیان رۆژێکی تەواو دەخایەنێت و هەیانە لەدوورترین شوێنی هۆڵەنداوە بۆ ئەو رۆژە دێت، کە تێیدا باس و خواستی خۆیان و وڵاتەکەیان دەگۆڕنەوەو کێشەکانی لۆبییە بچووکەکەی خۆیان چارەسەر دەکەن. بۆ نموونە ئەگەر ئەندامێکی یانەکە کەسێکی نزیکی لەکامیرۆن مرد، ئەوا یانەکە دوو هەزار گڵدن (هەزار دۆلار)ی بەدیاری پێشکەش دەکات تاوەکو پێی بگەڕێتەوە بۆ کامیرۆن و لەپرسەی ئەو کەسەیدا بەشداری بکات. ئەگەر کامیرۆنییەك منداڵی بوو ئەوا ٥٠٠ گڵدن بەدیاری لەیانەکەوە وەردەگرێت. هەموو ئەندامێکی یانەکە، ئەگەر دوو ئەندامی تر بەبارمتە بۆی بوەستن، ئەوا یانەکە دە هەزار گڵدنی بەقەرز دەداتێ، بەڵام بەمەرجێك لەماوەی شەش مانگدا بۆ یانەکەی بگەڕێنێتەوە. دیارە بڕی دە هەزار گڵدن یاخود پێنج هەزار دۆلار، پارەیەکی زۆرە تاوەکو ئەو ئەندامانە چارەسەری کێشەکانی خۆیانیان پێ بکەن. کەچی کە کوردێك لەهەندەران کۆچی دوایی دەکات، هەموو

سەرمان لێ دێتەوە یەك کە چۆن تەرمەکەی بەرینەوە بۆ کوردستان، چونکە نزیکەی پێنج هەزار دۆلارێکی تێدەچێت؟!.

تاکە جیاوازییەك کە لەنێوان کوردستان و کامیرۆندا هەبێت، ئەوەیە کە کامیرۆن دەوڵەتی هەیەو کوردستان کۆڵۆنییە. ئەگینا کامیرۆن وڵاتێکی زۆر بەش بەش و دواکەوتووەو سیستمێکی هۆزایەتیی توندو کۆنسێرڤاتیڤ بەڕێوەی دەبات و لەو وڵاتەدا نزیکەی دوو سەد شێوەزمانی تێدایە. بەڵام زمانی ستاندارردیان ئینگلیسیی و فەرەنسییە. ئەوەی جێی سەرسووڕمانە کە ئەو ٢٠٠ کەسەی خەڵکی ئەو وڵاتە پەرت پەرتەو کە هەر هۆزێکیان بەزمانێکی تر دەدوێن، لەهۆڵەندادا ئەوەو لۆبییە بچووکە ڕێکوپێکەیان بۆ خۆیان پێکهێناوە، بەڵام ئێمەی کورد تەنها لەوڵاتێکی بچووکی هۆڵەنداداا، بەژمارە دەیان هەزارمان لەوان

زیاترە، کەچی بۆ خۆمان هیچ کارێکی ئەوتۆمان نەکردووەو هێندەی ئەوانیشمان پێ ناکرێت. هەڵبەتە گرنگترین هۆی ئەوە پەیوەندییە پتەوەی نێو ئەو ٢٠٠ کامیرۆنییە ویستی خۆیانە بۆ بە لۆبیبوون و هەروەها بوونی تەنها (یەك) یانەیە بۆ هەموو کامیرۆنییەکانی هۆڵندا. بەڵام کورد چارەکی ژمارەی ئەو کامیرۆنییانە مەڵبەندو یانەو گۆڤاری تەنها لەهۆڵنداداا هەیە!، کەچی جێی داخە دەکرێت بەو کامیرۆنییانە بڵێین لۆبی. بەڵام بەکوردیش هیچ؟!.[1]

ئەمڕۆ ژمارەیەکی زۆری کورد لەهەندەران دەژین. ئەم کوردانە ئەگەرچی هەندێکیان بەشێوەی کۆمەڵی زۆر بچووك و تاکە تاکە، لەخزمەتی کوردو کێشە ڕەواکەیدان و هەریەکەو بەشێوازی خۆی، بەڵام هێزکارێکی ئەوتۆی بۆ دروستبوونی لۆبیی کورد نابێت، ئەگەر ئەو هەوڵانە زۆرینەی کورد لەهەندەران نەگرێتەوە.

لەبەرئەوەی بوونی ئەو ژمارە زۆرەی کورد لەهەندەران دیاردەیەکی نوێیە. ئەگەر ئەو هەوڵانەی کورد بۆ خزمەتی نەتەوەکەمان گرو فڕی ئەوە بێت کە تازە لەکوردستان هاتوونەتە دەرەوەو پاش ماوەیەك لەو هەوڵانەیان بکەون. ئەوا دەبێتە کارەساتێکی ترسناك بۆ

١-تەواوی ئەو زانیارییانەم دەربارەی کامیرۆنییەکان لەهاوڕێیەکی کامیرۆنیم وەرگرتووە کە نێوی (شەیك Shake)ە و ئەندامی یانەی کامیرۆنییەکانە لەهۆڵندا.

نەوەکانی داهاتووی کورد لەهەندەران. دڵسۆزی نەوەکانی کورد لەداهاتوودا لەهەندەران، بەستراوەتەوە بەدڵسۆزیو کارکردنی ڕێکوپێکی ئەو کوردانەی کە ئێستێ لەهەندەرانن. ئەگەر ئەوان ئەمڕۆ دڵسۆزانە نەکەونە کار بۆ پێکهێنانی لۆبیی کورد لەپاشەڕۆژدا، ئەوا نەوەکانی داهاتوومان هیچیان لەو کوردانە باشتر نابێت کە کاتی خۆی بەهۆی جەنگەکانی سەلاحەدینەوە، گەیشتوونەتە میسرو ئەمڕۆ هەموویان بوونەتە عارەب و کوردستان و کوردیان بیرچووەتەوە. هەڵبەت لەم چەند ساڵەی دواییدا بەهۆی زۆربوونی ژمارەی کورد لەهەندەران، کاری گەلێك نابەجێ لەلایەن بەشێکی ئەو کوردانەوەو بەتایبەتی لەئەوروپادا روویداوە. ئەو کارانە هەموومان دەیانزانین و پێویست ناکات بیانخەینە سەر کاغەز، تاوەکو نەبێت بەماڵ بەسەرمانەوە. هەرچەندە ڕۆژنامە ئەوروپییەکان جارجارە باسی لێوە دەکەن. دیارە ئەو کارانە ڕەنگدانەوەی بارودۆخی خراپی کوردستانەو گەر خەڵکی کورد لەدەرەوەدا بەردەوام بێت لەسەریو گوێ نەداتە کەسایەتیی نەتەوەکەی، ئەوا بەزیانێکی گەورە بەسەر خۆمان و نەوەکانی داهاتوومانداا لەهەندەران دەشکێتەوە. چونکە نەتەوەیەکی بێ ئاڵای وەکو کورد تەنها باڵوێزێك کە لەدەرەوە هەیبێت ڕۆڵەکانی نەتەوەکەیەتی. هەر بۆیە دەبێت گەلێك لەکارو کردەوەکانماندا بەئاگابین.

ڕۆژنامە ئەوروپییەکان لەمانگی ئۆکتۆبەری ١٩٩٧دا لەسویدو هۆڵنداو لەوانەیە لەشوێنانی تریش، باسی ئەوەیانکرد کە کوردەکان هەریەکەیان بەناوێکەوە خۆیان دەناسێنن کە هی خۆیان نییەو هەیانە خەڵکی سووریایەو دەڵێت من کوردی ئێراقم و زۆری تر[١]، لەوە دەچێت ئەمە سەرەتایەك بێت تاوەکو لەو بارانەوە شتی زیاتر لەسەر کورد بنووسن. هەر بۆیە ئاگایی خەڵکی کورد لەدەرەوە گەلێك پێویستە، چونکە میدیای خۆرئاوایی تاوەکو شتی خراپی ئێمە وەستابێت، ئەوا باسی کاری چاکە ناکەن. ئەمە هاوکێشەیەکی جێگیرەو هەردەم کاریان پێکردووەو پێی دەکەن.

با سەیری جوولەکەکان بکەین کە ماوەیەکی زۆر دوورو درێژە لەفەلەستین دابڕاون، کەچی بەهۆی ئەوەی کە لۆبییان هەبوو، تاوەکو ئێستێ بەجوولەکەیی ماونەتەوە. کە ئەمە هەرچەندە ئایینەکەیان هەردەم پاڵپێوەنەریان بووە، تاوەکو لەنێویەکدا یەکگرتووبن و تەواوی نەوەکانیان بەوە گۆش کردووە کە هەر دەبێت ڕۆژێك لەڕۆژان بگەڕێنەوە بۆ زەویی (میعاد). بەڵام ویستی خۆیان و مینتاڵیتییان هۆکارێکی گرنگی تر بووە کە ئەوەش پەیوەندییەکی پتەوی بەئایینەکەیانەوە هەیە. هەر بۆیە سەرباری ئەو هەموو لێکدابڕان و ڕێڕەو ئایینییانەی کە لەنێو جوولەکەو ئایینی جوولەکەدا هەیە، کەچی مەسەلەی جوولەکەو پاراستنی دەوڵەتی ئیسرائیل لەسەروو هەموو شتێکەوە دادەنێن. واتا

١- بڕوانە ڕۆژنامەی هۆڵندی: Haagsche Courant, 6-10-1997.

دەوڵەتی ئیسرائیل تاکە ستراتیژی نەتەوەییانەو هەر شتێکی تر ببێت تاکتیکی کاتین و لەگرنگیی ستراتیژی نەتەوەییان تێپەڕ ناکات.

دیارە ڕووداوەکانی جەنگی جیهانیی دووەم و تێرۆرکردنی ملیۆنان جوولەکە لەلایەن ئەڵمانییەکانەوە، هۆیەکی گرنگی تر بوو بۆ هۆشیارکردنەوەی جوولەکەو بەرزکردنەوەی گیانی بەرەنگاربوون تێیاندا، تاوەکو کیانێکی تایبەت بەخۆیان دروست بکەن، کە لەمەدا لۆبیی جوولەکە یەکەمین و کاریگەرترین پاڵپێوەنەر بووە.

کورد ئەگەرچی ئەو کارەساتانەی بەسەریدا هاتووە لەوانەی جوولەکە کەمتر نین، بۆ نموونە کارەساتی ڕاگواستنی کورد لەباکووڕداو لەلایەن تورکە کەمالییەکانەوەو کیمیابارانی هەڵەبجەو ئەنفالەکان و زۆری تر. کەچی ئێمە وەك پێویست پێیان هۆشیار نەبووینەوەو نە لەناوەوەی کوردستان و نە لەهەندەرانیش وەك پێویست گرنگیمان پێیان نەدا. تێڕامێنن، لەکاتی ڕوودانی کارەساتی هەڵەبجەدا لەساڵی ١٩٨٨، لەباتی هەرچی کوردی هەندەران هەیە بکەونە کۆکردنەوەی کۆمەك بۆ لێقەوماوانی ئەو کارەساتەو دەنگی ناڕەزایی لەو وڵاتانەدا کە تێیدا دەژین بەرز بکەنەوەو هێزکارێکی گەورە لەسەر ڕای گشتیی جیهانی بکەن، کەچی ڕێکخراوی کوردکوژی (موجاهیدینی خەڵق) ئەو هەلەی قۆزتەوەو لەوڵاتانی ئەورووپا پارەیەکی زۆریان بەنێوی کوردەوەو گوایا بۆ لێقەوماوانی هەڵەبجەیە، بۆ گیرفانی ڕێکخراوەکەی خۆیان کۆکردەوە؟!. کە بووە هۆی شەرمەزاریی هەموو ئەو کوردانەی کە لەهەندەران بوون و هیچیشیان پێ نەکرا کە شایانی باس بێت. چونکە خۆیان بەگشتی نەیانویست[1].

دیارە خەڵکی کورد لەدەرەوەدا کەم کەمەو بەشێوەیەکی پچڕ پچڕو ناڕێکوپێك یارمەتیی کوردستانی داوە، بەڵام ئەو یارمەتییانە نە هەموو کوردی لەدەرەوەی کوردستان گرتووەتەوە، نە یارمەتییەکانیش بۆ خەڵکی کوردستان بوون بەگشتی.

بۆ نموونە لەهەندەران لەچەند کات و شوێنێکی جیاجیادا پارەیەکی باش کۆکراوەتەوە، بەڵام ئەو پارانە یان لەلایەن چەند کەسانێکەوە خووراون. یاخود کراونەتە دەستی پارتەکانی کوردستانەوەو ئەوانیش سەرلەنوێ گەڕاندوویانەتەوە بۆ هەندەران، بۆ سەر ژمارە بانکی سەرکردەکانیان؟!.

هەڵبەت ناکرێت بگووترێت کە تەواوی ئەو یارمەتییانەی کە نێردراونەتەوە بۆ کوردستان هەموویان خووراون، بەڵکو بەشێکی گەیشتووەتە وڵات. بەڵام ئەم بەشە لەچاو ئەو یارمەتییانەی کە بەڕێ کراوە، هەر زۆر کەمە. زۆربەی ئەو یارمەتییانەش لەلایەن ڕێکخراوە خێرخوازە جیهانییەکانەوە بوون، نەك

١-ئەمە ڕووداوێکی گەلێك ناخۆشە بۆ ئێمە، لەکاتی کارەساتێکی وا گەورەدا، کە دەبووایە هەزارو یەك دادگامان لەدژی ڕێکخراوی (موجاهیدینی خەڵق) بگرتایە، نەك بۆ ئەو پارەیەی کە کۆیانکردووەتەوە. بەڵکو بۆ ئەو کەم فرسەتییەی ئەوان کە زوڵمێکی گەورە بوو لەشەهیدان و کەنەفتانی هەڵەبجەو کورد کرا

لەلایەن کورد خۆیەوە. دیارە خەڵکی کوردیش بەشداریی ئەو یارمەتییانەیان کردووە. بەڵام بەشێوەیەکی ڕێکوپێك نا. بۆ نموونە (کۆمیتەی قەرەداخ) کە بەمەبەستی یارمەتیدانی ناوچەی قەرەداخی باشووری کوردستانەوە چوار ساڵێك دەبێت هاتووەتە کایەوە، تاوەکو ئێستا (هەزار دۆلار)یان بۆ هەژارو کەنەفتەکانی ئەو ناوچەیە ناردووەتەوە. بەڵام ئایا پارەیەکی وا کەم و لەماوەی چوار ساڵداو بۆ شوێنێکی دیاریکراو دەبێت چ کاریگەرییەکی ببێت[1]؟!.

دیارە ڕێکخراوی تری لەم جۆرەی قەرەداخیش هەن و هەموویان یارمەتییەکانیان دیاریکراوە. هەر بۆیە ئەو ڕێکخراوانە پێویستیان بەپلاتفۆرمێك هەیە تاوەکو یارمەتییەکانیان زۆرترو بەردەوام و کاریگەر بێت.

پێکهاتنی لۆبیی کورد لەدەرەوەی وڵات، بووەتە پێویستییەکی مێژوویی. کە لەهەنگامی یەکەمدا خزمەتی خودی کۆمەڵگەی کورد دەکات لەدەرەوەداو پاشانیش کێشە ڕەواکەمان لەکوردستاندا.

کۆمەڵگەی کورد، ئەمڕۆ لەهەندەران بەرامبەری دروستکردنی ئەو ئەرکە مێژووییە بوونەتەوە. کە دەبێت توێژی ڕووناکبیرانی دڵسۆز ببنە پێشەنگی دروستکردنی یەکەمین هەوڵی ئەو پرۆسەیە. ڕووناکبیران و خەڵکی کورد نابێت چیدی دەستەو ئەژنۆ لەهەندەران دابنیشن و چاوەڕوانی حوکمی مێژوو بن، چونکە لەوانەیە حوکمی مێژووی داهاتوومان، تۆپزێکی تر بێت و هێندەی تر خۆمان و کێشەکەمان بباتە بەناخی زەویداو بیربچینەوە. چونکە مێژوو بەزەیی بەکەسدا نایەتەوەو دەبێت ئێمە خۆمان دڵسۆزی کێشەکەمان بین.

مێژوو هەردەم لەتاکە کەس و دەستەیەکی کەمەوە کاری تێکراوەو گۆڕدراوە. گەر ئێمە بمانەوێت دەتوانین مێژووی ژێردەستەیی وڵات و لێکدابڕانی نەتەوەکەمان بگۆڕین. دیارە پێکهێنانی هەر کۆمەڵەیەك ئیجا ئایا هەر جۆرێك بێت، لە چەند کەسانێکی کەمەوە دەست پێدەکات و پاشان بەپێی پێویست و هەوڵی دڵسۆزانەو ویستی ئەو کەسانە گەشە دەکات.

بەهیوای پێکهاتنی لۆبیی کورد لەداهاتوودا[2].

ئایاری ١٩٩٨

١-کۆمیتەی قەرەداخ، لەساڵی ١٩٩٦دا لەهۆڵەندا دامەزراوەو ٧ کەس کە خەڵکی قەراخن بەبەردەوامی پارە بۆ قەراخ کۆدەکەنەوە. هەڵبەتە ئەمە ڕێژەیەکی زۆر کەمە، چونکە تەنها لەهۆڵەندادا سەدان قەراخیی تێدایە. دیارە ئەمە ئەرکی هەر کوردێکە یارمەتیی ئەم کۆمیتەیە بدات نەك تەنیا قەراخییەکان. (ئەم زانیارییانەم لەبرای خۆشەویستم کاك حسێن قەراخی وەرگرت، کە خۆی یەکێکە لەدەمەزرێنەرانی کۆمیتەکە).

٢-تێبینی: ئەم باسە زیاتر باسێکی مەیدانییەو ئەو سەرچاوانەی کە بۆ ئەم نووسینە بەکار هاتوون هیچیان باسی لۆبیی کوردیان لە دەرەوەی وڵاتدا نەکردووە، بەڵکو لێرەدا بەمەبەستی بەراووردکاری بەکارهێنراون. دیارە ئەو سەرچاوانەشی کە باسی خەڵکی کورد وەك لۆبی دەکات لەهەندەران، یان نین یاخود زۆر کەمن.

لێرەدا جێی خۆیەتی کە بڵێم پاشەڕۆژی کورد لەهەندەران باسێکی گەلێك گرنگە، هەر بۆیە کە گۆڤاری (زوروان) بەخێرهاتنی هەر باسێك و لێکۆڵینەوەیەکی لەو بابەتە دەکات